

KIRKMERAK 13

AŞKA ÖVGÜ

Alain Badiou
Nicolas Truong

Çeviri: Orçun Türkay

CAN

2.
BASKI

Alain Badiou
Nicolas Truong

AŞKA ÖVGÜ

Éloge de l'amour, Alain Badiou - Nicolas Truong

© 2009, Flammarion

© 2011, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2011

2. basım: Ocak 2017, İstanbul

Bu kitabın 2. baskısı 500 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Ayça Sezen

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Yıldız Matbaa Mücellit

Davutpaşa Cad. Emintaş Kazım Dinçol San. Sit. No: 81/25-26

Topkapı-İstanbul

Sertifika No: 33837

ISBN 978-975-07-1350-7

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750713507

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

AŞKA ÖVGÜ

Alain Badiou
Nicolas Truong

SÖYLEŞİ

Fransızca aslından çeviren

Orçun Türkay

“Aşkı yeniden icat etmeli, besbelli.”

ARTHUR RIMBAUD,
Cehennemde Bir Mevsim

İçindekiler

Sunuş	11
I. Tehdit altındaki aşk	13
II. Felsefecilerle aşk	19
III. Sevgililerin kurduđu	29
IV. Aşkın gerçekliği	37
V. Aşkla siyaset	47
VI. Aşkla sanat	61
Sonsöz	73

Sunuş

Felsefecinin, kendisini herhangi birinden farksız kılan sayısız yaşam koşulunu aklında tutması çok önemlidir. Unutsa bile, başta güldürü olmak üzere tiyatro geleneği biraz da acı biçimde anımsatır ona. Gerçekten de âşık felsefeci gibi inceden inceye tanımlanmış bir kahramanın tüm Stoacı bilgeliği, tutkulara karşı kanıtlar ileri sürerek sergilediği tüm o güvensizlik sahnede birden uçup gidiverir, çünkü göz alıcı bir kadın salona girmiş, felsefeci de sonsuza dek yıldırım çarpmışa dönmüştür.

Eskiden beri, yaşamda olsun, düşünce alanında olsun, uyarmışımıdır. Felsefecinin (bu sözcüğü yansız anlamda düşünmeli, doğal olarak felsefeci “kadınları” da kapsar) kuşkusuz bilgili bir bilim insanı, bir şiiirseven olması ve siyasal konularda savaş vermesi gerektiğini, ama aynı zamanda düşüncenin aşk kaynaklı çaparızlardan asla ayrılamayacağını kabullenmek zorunda olduğunu söylemişimdir. Felsefe onunla ilgilenen kişiden bilgin, sanatçı, militan ve âşık olmasını bekler. Ben bunu felsefenin dört “koşul”u olarak adlandırıyorum.

İşte bu yüzden Nicolas Truong’un Avignon Festivali kapsamında düzenlediği “Düşünce Sahnesi” dizisi için, aşk üstüne halka açık bir konuşma yapmayı kabul ettim. İşin içine tiyatro da, kalabalık da, söyleşim de, aşk da,

felsefe de karıştığınan, baş döndürücü bir girişimdi. Üstelik 14 Şubat (2008) tarihinde oldu konuşma, Ordu, Ulus ve Devlet yerine adına aşk denen o kozmopolit, bulanık, eşeyli, sınırları ve toplumsal durumları hiçe sayan gücün kutlanmasına seviniyordum.

Biraz da böbürlenelim: Soruları soran Nicolas'yla, ikircil âşık felsefeci rolüne soyunan bendeniz formumuzun zirvesindeydik, başarılı geçti konuşma. Aslında söylemekten çekinmemek gerek: Gerçekten çok başarılıydık.

Flammarion Yayınları bu başarılı çalışmayı önce sesli (oturumun CD'siyle), sonra yazılı olarak (kitap) insanlara ulaştırmayı düşündü. Okuyacağınız metin o gün orada söylenenlerin elden geçirilmiş halidir. Konuşmanın doğaçlamalı ritmini, açıklığını, coşkusunu korusa da, daha eksiksiz, daha derin bir hale getirilmiştir. Sanıyorum, baştan sona, gerçekten adında söylenen şeyi yansıtıyor: Kendisinden alıntı yaptığım Platon gibi "İşe aşkla başlamayan, felsefenin ne olduğunu asla bilemez" diye düşünen bir felsefecinin ortaya attığı bir aşk övgüsüdür. Diyeceğim, burada kendisi de aslında bir felsefeci, tabii bir de âşık olan, bilgili soruşturmacı Nicolas Truong'un saldırılarına karşı koymaya çalışan âşık-felsefeci Alain Badiou'yla karşılaşacaksınız.

I

Tehdit altındaki aşk

Artık ünlü olmuş *De quoi Sarkozy est-il le nom?* (Sarkozy ne demek?) adlı kitabınızda, şöyle diyorsunuz: “Aşkın yeniden icat edilmesi, ama aynı zamanda savunulması da gerekiyor, çünkü dört bir yandan tehdit edilmekte.” Nedir onu tehdit eden? Eskilerin görücü usulü evliliği sizce bugüne nasıl taşındı, uyarlandı? Sanırım, özellikle internetteki tanışma sitelerinden birinin yenice ortaya çıkan reklamına takılmışsınız...

Doğru, Paris baştan aşağı Meetic adlı tanışma sitesinin afişleriyle donanmıştı, sitenin adı dikkatimi çekti. O reklam kampanyasından birkaç sloganı anımsıyorum. Birinde –tiyatrodan bir alıntının değiştirilmiş haliydi– “Aşk rastlantıya bırakmayın!” deniyordu. Bir başkasındaysa: “Aşka düşmeden âşık olunabilir!” Demek mesele düşmekte, o ortadan kaldırılıyor, öyle değil mi? Başka bir tanesinde de, “Acı çekmeden de pekâlâ âşık olabilirsiniz!” deniyordu. Tüm bunlar da Meetic adlı tanışma sitesi sayesinde olacaktı... Üstüne üstlük, site size “aşk koçluğu” hizmeti –bu söz bence çok ilgi çekici– sunuyordu. Diyeceğim, sizi o deneyime hazırlayacak bir çalıştırıcınız olacak. Bu reklam propagandasının “aşk” konusunda bir güvenlik anlayışından ileri geldiğini düşünüyorum. Bütün riskleri kapsayan bir aşk sigortası: Âşık olacaksınız,

ama internette gezinip işinizi öyle iyi hesaplayacaksınız, eşinizi önceden öyle doğru seçeceksiniz ki –kesinlikle fotoğrafını göreceksiniz, ayrıntılarıyla beğenilerini, doğum tarihini, burcunu vb. bileceksiniz–, bu sayısız öğeyi bir araya getirdiğinizde “Hah işte, onunla bu iş risksizce yürür” diyebileceksiniz. Hem de bu bir propaganda, reklamın bu şekilde yapılması ilginç. Oysa ben aşkın ortaklaşa bir zevk olduğuna, neredeyse herkes için yaşama yoğunluk ve anlam kazandıran bir şey olduğuna inanıyorum, bence aşk bütünüyle risksiz bir düzende yaşamın zenginliği olmaktan çıkar. Bu bana biraz da bir ara Amerikan ordusunun yaptığı “sıfır ölüm”lü savaş propagandasını anımsatıyor.

Sizin öne sürdüğünüz, “sıfır ölüm”lü savaşla “sıfır risk”li aşk arasındaki benzerlik toplumbilimci Richard Sennett ve Zygmunt Bauman’a göre mali kapitalizm temsilcisinin güvencesiz çalışan işçiye söylediği “Seni işe almıyorum” sözüyle ilişkilerin rahat ve tüketici bir hovardalık yararına kurulup bozulduğu bir dünyada kopuk yaşayan “âşğın” partnerine söylediği “Sana söz vermiyorum” sözü arasındaki benzerliği andırıyor.

Aslında tüm bunlar bir bakımdan aynı dünyanın ürünü. “Sıfır ölüm”lü savaş, “sıfır riskli” aşk; rastlantıya, beklenmedik olana yer yok, işte bence bu genel bir propaganda aracılığıyla aşkı tehdit eden, güvenlik tehdidi olarak adlandıracağım ilk öğe. Kaldı ki görücü usulünden de çok farklı değil. Tamam zorba anne babalar tarafından aile adına yapılmıyor, ama bu kez her türlü rastlantının, beklenmedik olayın, dolayısıyla temel risksizlik düşüncesi adına tüm varoluş şuurunun önünü kesen, önceden bir düzenleme aracılığıyla kişisel güvenlik gözetiliyor. Aşk tehdit eden ikinci öğe de öneminin yadsınması. O güvenlik tehdidi aşkın genele yayılmış bir hazcılık türünden, bir zevk türünden başka bir şey olmadığına söylenmesine

yol açıyor. Bu şekilde, aşkı oluşturan her türlü dolaysız deneyimin, her türlü doğal ve derin başkalık deneyiminin önu kesilmek isteniyor. Ama şunu da eklemek gerekir: Risk asla gerçek anlamda ortadan kalkmadığından, Meetic'in propagandası da, aynı şekilde yayılcı ordularındaki de, riskin aslında başkaları için geçerli olduğunu söylemeye dayanıyor yalnızca! Aşka çağdaş güvenlik kurallarına göre hazırlamışsanız kendinizi, rahatınıza uymayan ötekini başınızdan savabilirsiniz. Acı çekerse, bu onun bileceği iştir, sizi ilgilendirmez, öyle değil mi? Demek ki çağdaş yaşama ayak uyduramamış biridir. Aynı şekilde "sıfır ölüm" de Batılı askerler için geçerlidir. Attıkları bombalar onların altında yaşamak gibi bir hataya düşmüş pek çok insanı öldürüyor. Ama ölenler Afgan, Filistinli... Çağdaş insanlar değiller onlar da. Güvenlikçi aşk, ana ilkesi güvenlik olan her şey gibi, iyi bir sigortası, iyi bir ordusu, iyi bir polisi, iyi bir kişisel zevk psikolojisi olan için risksizlik anlamını taşır, tüm risk karşısındakinin üstüne yıkılır. Kaldırımdaki çukurlardan metro koridorlarındaki polis denetim noktalarına, her şeyin "sizin rahatınız ve güvenliğiniz için" yapıldığını söylediklerini fark etmişsinizdir. İşte karşımızda aşkın iki temel düşmanı: sigorta sözleşmesi güvenliği ve kısıtlı zevklerin rahatlığı.

○ halde *liberter*¹ anlayışla liberal aşk anlayışı arasında bir bağlantı mı var?

Aslında liberalle *liberter*'in aşkın gereksiz bir risk olduğu düşüncesine kaydığına inanıyorum. Bence bir yandan tüketim toplumunun dinginliği içinde sürüp gidecek, önceden hazırlanmış bir tür evliliğimiz olabiliyorken,

1. Bireyin özgürlüğünün hiçbir şekilde kısıtlanamayacağını savunan. (Ç.N.)

öte yandan kendimizi tutkudan bağışık tutup hoş ve zevkli cinsel düzenlemeleri yaşayabiliyoruz. Bu açıdan baktığımızda, dünyanın şu halinde, aşkın gerçekten bu çembere, bu sınırların içine hapsedildiğini düşünüyorum, bu yüzden de tehdit altında. Kanımca, felsefecinin görevlerinden biri de onu savunmaktır. Büyük olasılıkla, bu da ozan Rimbaud'nun söylediği gibi, aşkı aynı zamanda yeniden icat etmek demeye gelir. Şeylerin basitçe korunmasıyla savunma yapılamaz. Dünya gerçek anlamda yeniliklerle dolu, aşk da bu yenilenmenin içinde yerini almalı. Güvenliğe ve rahatlığa karşı riski ve serüveni yeniden icat etmeli.

II

Felsefecilerle aşk

“Aşkı yeniden icat etmeli” tümcesini Rimbaud'dan alıyorsunuz, aşk anlayışınızda sırtınızı birçok ozana ya da yazara dayıyorsunuz. Ama oraya gelmeden önce, belki de felsefecileri sorgulamak gerekiyor. Kaldı ki aranızdan pek azının aşkla gerçek anlamda ilgilenmesine şaşırıyorsunuz, ilgilenenlerin anlayışı da çoğunlukla sizinkiyle örtüşmüyor. Bunun nedeni ne?

Felsefecilerin aşkla ilişkisi sorunu çok karmaşıktır. Aude Lancelin'le Marie Lemonnier'nin yazdığı *Les Philosophes et l'amour. Aimer, de Socrate à Simone de Beauvoir* (Filo-zoflar ve Aşk. Sokrates'ten Simone de Beauvoir'ya Sevmek) adlı kitap bunu açıkça gösteriyor. Kitap, öğreti incelemesiyle felsefecilerin yaşamları üstüne araştırmayı asla bayağılığa, basitleştirmeye kaçmadan bir araya getirdiği için ilginç. Bu anlamda, aslında daha önce böyle bir kitap yazılmadı. Kitabın ortaya koyduğu şey, ara bakış açıları olsa da, felsefecinin aşk konusunda asıl iki uç arasında gidip geldiği. Bir yanda “aşk karşıtı” felsefe var, Arthur Schopenhauer bu akımın en ünlü temsilcisi. Schopenhauer aşk tutkusunu yaşayan kadınları asla bağışlamayacağını söylüyor, çünkü aslında hiçbir değeri olmayan insan türünün sürüp gitmesini kadınlar o tutkuyla sağlıyorlar! Bu bir uç. Öteki uçtaysa, aşkı öznel deneyimin en üst ev-

relerinden biri olarak gören felsefeciler var. Örneğin Søren Kierkegaard onlardan biri. Kierkegaard'a göre, yaşamda üç evre vardır. Estetik evrede, aşk deneyimi boş ayartıcılığın ve yinelemenin deneyimini yansıtır. Zevki hedef alan bencillik ve o bencilliğin bencilliği öznelere hareketlere geçirir; bunların ana örneği Mozart'ın Don Giovanni'sidir. Etik evrede, aşk gerçektir, ağırbaşlılığını yaşar. Yüzü saltığa dönük, sonsuz bir güdümlülüktür söz konusu olan, Kierkegaard da bu deneyimi genç bir kadının, Regine'nin gönlünü kazanmaya çalıştığı o uzun süre içinde yaşamıştır. Etik evre, taahhüt etmenin mutlak değeri evlilikle doğrulanırsa, en üst evreye, dinsel evreye geçişi sağlayabilir. Evlilik o durumda aşkta başıboşluğun tehlikelerine karşı toplumsal bağın sağlamaştırılması olarak değil, gerçek aşkı asıl gitmesi gereken yere yönlendiren bir şey olarak görülür. "Benlik kendi saydamlığı içinden onu ortaya koyan gücün içine daldığında", demek ki benlik aşk deneyimi sayesinde kendi tanrısal kökenine uzandığında, aşkta son bir dönüşüm yaşanabilir. Aşk artık bir ayartma olmanın, evliliğin ağırbaşlı aracılığının ötesinde, üst-insana ulaşmak için kullanılacak bir araçtır.

Gördüğünüz üzere, felsefede büyük bir gerilim vardır. Bir yanda, cinselliğin doğal aşırılığı olarak aşka yönelik akılcı bir kuşku. Öte yanda, genellikle dinsel coşkuya yaklaşan bir aşk övgüsü. Aslında bunun arka planında her şeye karşın bir sevgi dini olan Hıristiyanlık vardır. Bu gerilimin neredeyse dayanılmaz olduğunu anlamak gerek. Sözgelimi Kierkegaard Regine'yle evlenme düşüncesine katlanamamış, ondan ayrılmıştır. En sonunda, ilk evredeki estetiğe öncelik tanıyan ayartıcıyı, ikinci evrede etik anlamda verilen sözü ve evliliğin varoluşsal ağırbaşlılığı yoluyla, üçüncü evreye geçişteki başarısızlığı yansıtmıştır. Her durumda, aşk üstüne felsefi düşüncenin tüm biçimlerini kat etmiştir.

Bu soruna ilginizin kökeninde aşkı İdea'ya ulaşma yollarından biri olarak gören Platon'un çığır açıcı girişimi yok mu?

Platon'un aşk üstüne söyledikleri çok açıktır: Âşığın coşkusunda bir evrensellik tohumu olduğunu söyler. Âşığın deneyimi kendisinin İdea olarak adlandıracağı şeye doğru bir atılımdır. Sözgelimi, yalnızca güzel bir bedene hayran olurken bile, onu istesem de istemesem de, Güzel'in düşüncesine doğru ilerlerim. Ben de –doğal olarak bütünüyle farklı terimlerle– buna benzer bir şey düşünüyorum; bence aşta, rastlantının saf tekilliğinden evrensel bir değer taşıyan bir öğeye geçme olasılığı var. Kendi başına ele alındığında yalnızca bir karşılaşmayla, neredeyse hiç önem taşımayan bir başlangıç noktasıyla, sadece benzerlikten değil, ayrıca farktan da hareketle, dünya deneyiminin yaşanabileceği öğrenilir. Hatta bunun için bazı şeylere katlanmak, acı çekmek bile kabullenilebilir. Oysa bugünün dünyasında herkesin kendi çıkarına göre hareket etmesi kanısı büyük ölçüde yaygındır. Dolayısıyla aşk bir karşı-deneydir. Sadece karşılıklı olarak yarar sağlayacak bir değiş tokuş olarak düşünülmezse ya da kâr getiren bir yatırım gibi önceden uzun uzadıya hesaplanmazsa, aşk gerçek anlamda rastlantıya duyulan güven halini alır. Farkı oluşturan şeyin temel deneyimine ve özünde, dünyanın farktan hareketle sınılanabileceği düşüncesine yaklaştırır bizi. Bu yüzden evrensel bir erimi vardır, olası evrenselliğe ilişkin kişisel bir deneyimdir ve felsefi açıdan çok önemlidir, gerçekten de Platon'dur bunu ilk sezen.

Size göre en büyük aşk kuramcılarında biri olan psikanalist Jacques Lacan da, Platon'dan hareketle "cinsel ilişkinin olmadığı"ni savunmuştu. Bununla ne demek istiyordu?

Kuşkucu ve ahlakçı anlayıştan türetilmiş, ama onların tersi bir sonuca varan, çok ilginç bir savdır bu. Jacques Lacan bize cinsellikte aslında herkesin, hani denebilirse, kendi işine baktığını anımsatır. Elbette ötekinin bedeninin aracılığı söz konusudur, ama sonuçta zevk yalnız sizin zevkiniz olacaktır. Cinsellik birleştirmez, ayırır. Çıplak olmanız, ötekinin bedenine yapışmanız bir imgedir, düşsel bir tasarımdır. Gerçekteyse, zevk sizi ötekinden uzaklara, çok uzaklara götürür. Gerçek özseverdir, aradaki bağ düşseldir. Dolayısıyla, cinsel ilişki yoktur, diye bir sonuca varır Lacan. Bu formül büyük patırtı koparmıştır, çünkü o dönemde herkes tam da o “cinsel ilişkiler”den söz ediyordu. Cinsellikte cinsel ilişki yoksa, aşk cinsel ilişki eksikliğini gideren şeydir. Lacan aşkın cinsel ilişkinin kılık değiştirmiş hali olduğunu söylemez hiç de, onun söylediği cinsel ilişkinin olmadığı, aşkın bu ilişkisizliğin yerini tutan şey olduğudur. Bu çok daha ilginç. Bu düşünce onu öznenin aşkta “ötekinin varlığı”na erişmeye çabaladığını düşünmeye itmiştir. Aşkta özne kendinden öteye, özseverliğin ötesine geçer. Cinsellikte, ötekinin aracılığıyla da olsa kendinizle ilişki içindesinizdir. Öteki sizin zevkin gerçekliğini keşfetmenizi sağlar. Buna karşılık, aşktaysa ötekinin aracılığı kendi başına değer taşır. İşte aşktaki karşılaşma budur: Ötekini olduğu haliyle sizinle birlikte var etmek için, ona doğru atılırsınız. Aşkın cinsellik gerçeği üstünde düşsel bir resim olduğu yönündeki, bütünüyle bayağı anlayıştan çok daha derin bir anlayıştır bu.

Aslında, Lacan’ın düşüncesi de aşkla ilgili felsefi ikircillikler arasında yer alır. Aşkın “cinsel ilişki eksikliğini gideren şey” olduğunu söylemek iki farklı şekilde anlaşılabilir. Daha bayağıca düşünülürse, aşkın düşsel ola-

rak cinselliğin boşluğunu doldurduğu söylenebilir. Sonuçta, cinselliğin ne kadar harika olursa olsun –ne kadar harika olabileceği de ortadadır–, hep bir tür boşluk duygusu içinde sona erdiğine bakılırsa, bu doğrudur. Bu yüzden de hep yinelemenin etkisi altındadır: Durmaksızın işe yeniden başlamak gerekir. Hele insan gençken, her gün! Şu durumda, aşk o boşlukta bir şeylerin olduğu, âşıkların o aslında var olmayan ilişkiden başka türlü bir şeyle birbirlerine bağlı oldukları düşüncesi olabilir. Çok gençken, Simone de Beauvoir’ın, “İkinci Cins”te yazdığı bir bölümden çok etkilenmiş, handiyse öğrenmiştim: Kitapta cinsel birleşmeden sonra erkeğin içinde yükselen, kadının bedeninin yavan ve gevşek olduğu duygusuyla, buna karşılık kadında uyanan, dik cinsellik organı dışında erkek bedeninin çirkin, hatta biraz gülünç olduğu duygusunu anlatıyordu. Tiyatroda, güldürü ya da vodvilde sürekli kullanılan bu üzücü düşüncelere güleriz. Erkeğin arzusu koca göbekli ve cinsel bakımdan yetersiz, gülünç Fallus’un arzusudur; göğüsleri sarkık, dişleri dökülmüş yaşlı kadının görüntüsü de her güzelliğin gerçekteki geleceğidir. Birbirimize sarılıp uyuduğumuzda kendini gösteren aşktaki sevecenlik bu sevimsiz düşüncelerin üstüne perde çeker. Ama Lacan bunun tam tersini de düşünür, ona göre aşkın varlıkbilimsel olarak nitelenebilecek bir düzeyi vardır. Arzu ötekinde, her zaman biraz fetişist biçimde, göğüsler, kalçalar, erkeklik organı gibi seçili nesnelere yönelirken, aşk doğrudan ötekinin varlığına; benim yaşamımda dağılıp yeneden birleşen varlığıyla donanarak ortaya çıktığı haliyle ötekine yönelir.

Sonuçta aşk üstüne birbiriyle çok çelişen felsefi düşünceler olduğunu söylüyorsunuz.

AŞKA ÖVGÜ

"Aşk inatçı bir serüvendir. Serüven dolu tarafı gereklidir gerekli olmasına ama, inat da gerekir."

Ünlü yazar ve felsefeci Alain Badiou Nicolas Truong'la birlikte aşk, o en olağanüstü duyguyu irdeliyor. Çıkarı, güvenliği her şeyin üstünde tutan günümüz dünyasında tehdit altında gördüğü aşkı "yeniden icat etmeye" çağırıyor bizi. Değil mi ki tüm dünyayı kapsayacak, ortaklaşa bir yaşamın savunma aracı, direnişi bu duygu. Badiou, tekbiçimliliğe, aynılaşa karşı serüveni, rastlantıyı, farkı, demek ki aşkı yüceltiyor; sözü internetteki bir tanışma sitesinden açıp Schopenhauer'den Levinas'a aşkın dönüşümlerini sorguluyor.

Neden bu kadar düşkünüz aşka? Sayısız şiir, roman, film, oyun, hepsi aşk üstüne. Bir düşünür buınca insanın peşinde koştuğu bir güzele karşı duyarsız kalabilir mi? Badiou bu yoğun tutkunun farklı yüzlerine tanımlar getiriyor, aşkla bir sahne, bir dünya kurmanın yollarını arıyor.

Teslimiyet, CAMILLE CLAUDEL

ISBN 978-975-07-1350-7

9 789750 713507